

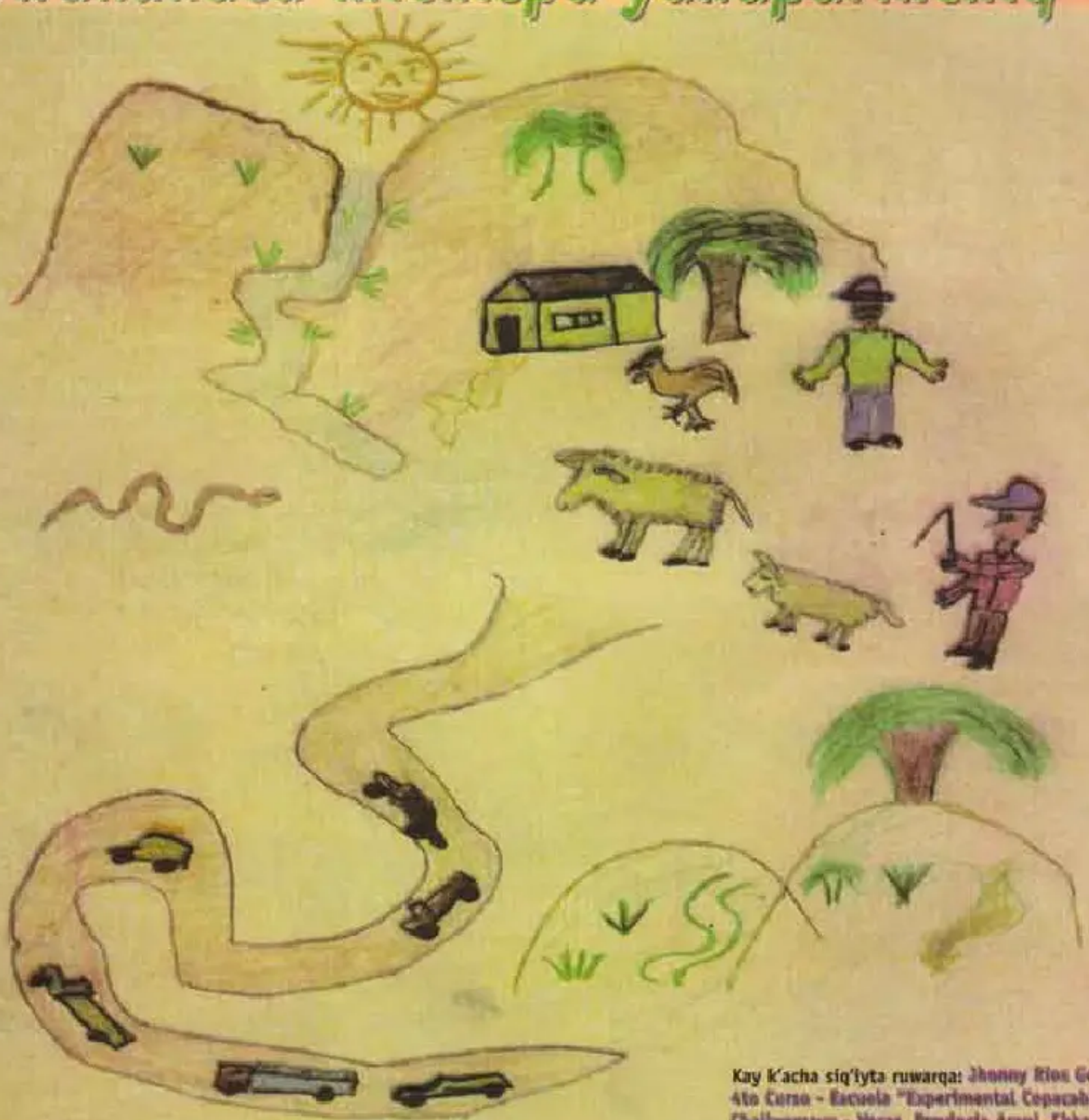

wawakunap ñawinan

Añaskitu

Kimsa chunka phichqayuq • N° 35 • Agosto 2003
Suplemento del "Conocer Nuevaquema" N° 103

"Chaqrakawsaypi, wawakunaga
uywakunata michispa yanaparinchiq"

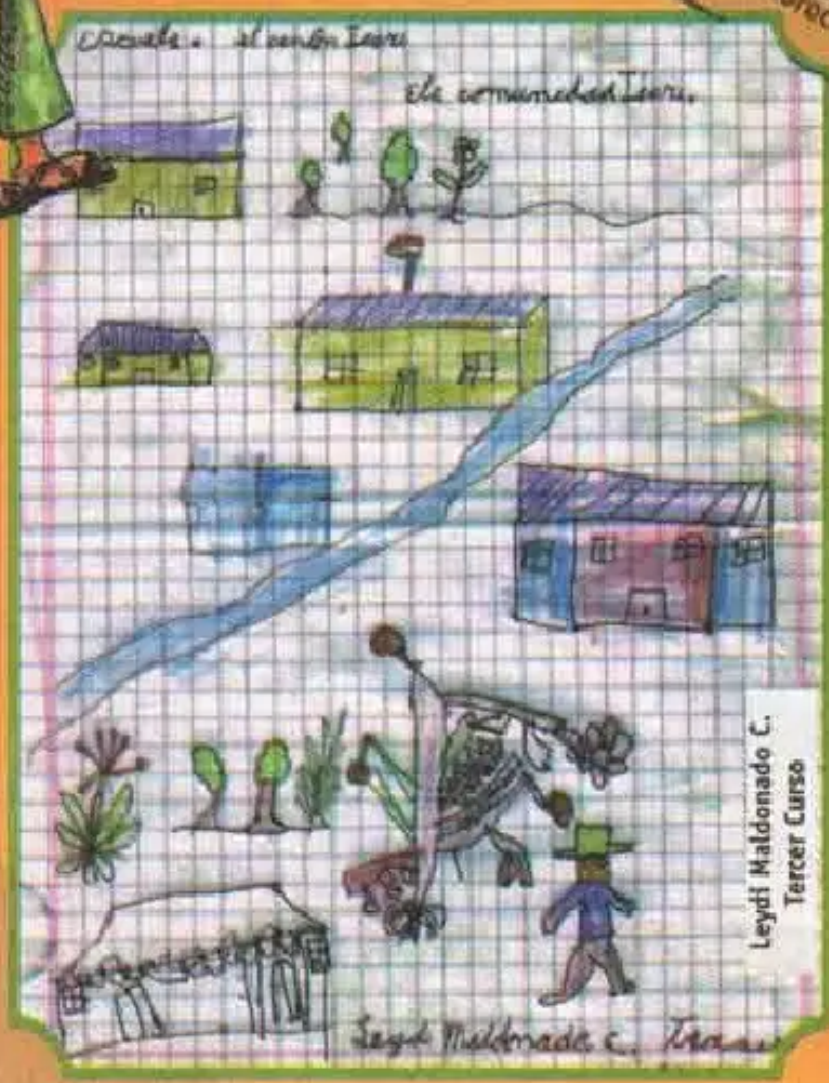

Kay K'acha siq'iyta riwarqa: Jhonny Rios Godoy
4to Curso - Escuela "Experimental Copacabana"
Challwanayo - Yacay, Provincia Azuay, K'aba.

Wawakuna Añaskituman siq'ispa apachimuwayku

Icari-Morochata

Totorani-Morochata

Kay siq'iykunata wawakuna Totorani, Icari, Ichhuqata comunidadmanta, "Añaskituman" apachimunku. Jaqaypi "Añaskitu" p'anqata ñawirinkupuni nin. Pachi niyku paykunata. Jatun napaykuyta chay wawakunaman apachiyku.

Willarisqayki

Pilisitumanta, Allqumantawan

Pilisitu Allquman nisqa:

- Wasisituta ruwapuwankimanchu?

- Ari, ruwapuykiman nisqa Allquqa. Chanta Allqituqa t'ukurisqa:

- Manasina wasitaqa ruwapuymanchu, kay pili mañudapaqchu ruwapusaq, nispa umachakusqa.

Chanta pilita nisqa:

- Faltanraq wasita ruwanapaqqa, may lanpasniyki, may picotasniyki.

- Kunan imawan ruwapusqaykiri, makisniywanchu allasaq kunan, Allquqa nisqa a.

Pilisituqa nisqa:

- Ari, imachá mana kanchu chaykunata kay martesta rantikamusaq, qullqisituy

manaraq kasanraqchu

wakitaytacha aparqukuyma a, nirisqa a.

Chanta Pilisitu

llakirikusqa:

- Kunanqa imanasaqtaq,

ima wasipi kakusaq, runaqa

alojariyta ma munawanchu

waqachiwanku, ni mikhunatapis

quyta munariwankuchu, nispa chay

Pilisitu waqarikusqa a.

Chaymanta Allqituqa Pilitaqa

wasinman pusasqa a. Chaypitaq, Allqu

nisqa:

- Kay pantaluyta sirarqapuway.

Pilisituqa sirarqapusqa. Chaypitaq

chay Allquqa Piliq kunkanman agujata

sat'iykamusqa.

Chaypi

tukakapun.

Kayta willariwanchiq Judith Condori Guamán, Challwamayú comunidadmanta, Vacas Jap'itypi. Provincia Araní.

Qanpis, uk willayta apachimuwaq, kay p'anqa niqta riqsirichinapaq.

Uywasniyku

Entrevista a Judith Condori Challwamayu -Vacas

uywakunayta mikhuchimuq

Añaskitun: Judith may uywasniyki, kapusunkichu?

Judith: Ari, chunka uwijakuna kapuwayku, abuelitaypata chunka ukniyuq kapun. Chay uwijakunata michimuq apani, q'umirta mikhunankupaq.

Chanta michimuq jina tareastapis ruwani, uwijasniypaq wasanpi. Libroytapis ñawiyta yachallanitaq

Añaskitun: Uwijasri mana kuyukunku wasanpi tareata ruwaptiyki?

Judith: Mana kakullanku, uwijitasqa buenos kanku. Chantá wakasniyikutapis yaku ukyachimuni, khuchiypaqtapis yakunta cambiamuni, granota khuchiymán qarani. Chanta afrehotapis quni, chaymanta papaqara qaramuni.

"Carnavalpi k'illpayku"

Judith: Wakasniykutaqa Carnavalpi k'illpaspa sutichayku.

Añaskitun: Wakakunari saqikullanachu?

Judith: Runakunaqa, chaypi kaqkunaqa, tiyuy ima pitaswan urmachirqanku, chanta ninrinta cuchilluwan khuchurqanku, ñañaypatapis Asunta wakan sutikun. Nuqaypa wakayta Isabela sutichayku.

"Wawa Arfel Fernandez wakanta riqsiqichkawanichiq" - Vacas

kawsanaykupaq

“Millmamanta warak’atapis mamayqa ruwapuwan”

Uwijaq aychanqa mikhunapaq, chaymanta chay millmanwan phulluta ruwarikunchis chay sirven q’uñisitu puñunanchispaq chay uwija phulluqa q’uñisitupuni. Warak’atapis mamay uwija millmitamanta ruwapuwan.

“Uwifoto corralman puñunankupaq qhathykuchkayku” - Vacas

Wakapis aychapaq sumaq, chanta vendemunapaq, chay qullqi quwanchis, chaywan mikhunatapis rantiramuyku.

“Uywakunaykuqa sutisniyuqpuni kanku”

Añaskitu: Ima uywakunapiwan tiyapusunkiri?

Judith: Allqusniy tiyapuwan.

Allquypata “Metiche” sutin, ukninpatataq “Buki”, ukninpatataq “Mallku”

Chaymanta wallpasniy tiyapullawantaq, “Carmelitas” sutin.

Misiypis tiyapuwan, paypata “Pedro” sutin.

Añaskitu: Tukuy uywakuna sutiyaqpunichu kananku tiyan?

Judith: Sutiyaqpuni a, sutita churayku mana demonio munakunanpaq, chanta chay sutinmanta uyarikunankupaq.

Añaskitu: Chay uywaswan puriyqa sayk’uchikunchu?

Judith: Mana, gustawanpuni. Kunanpis kaypi kanaykama uwijayta yarqhaykuchkancha. Paymanta llakikuchkaniña, tiyayllawan kunitan kakuchkanku. Pay michipuchkawan.

“Vacas chiqapi Phña gansostapis uywallaykupuni”

"Uywasniyku mirananpaq k'achanchayku"

"Koy jina k'achituta uwlfayta k'achanchayku"

"Polvowan pintayku"

"Sut'iyamuqtinga teyta tomarqayku, chaymanta uwijasniykuta rosado polvowan pintarqayku"

"Ajinata pintayku uywas k'achitu kananpaq, mirarinankupaq ima, pintayku uwijasniykuta, wakasniyikutapis, burruyikutapis, qhuchi'yikutapis, wallpasniyikutapis, allqitutapis, pilitapis"

"Mamaywan ch'uñuta sarumurqayku"

"Chanta quchapí kantupí mamaywan ch'uñuta sarumurqayku, ch'uñutaqa mamay sarun, papata saruspa qaran lluch'un, nuqari bolarqani"

"Uywa mirananpaq"

"San Juanpiqa qayarata kanarqayku chaymantaqa coheteta phatachirqayku, chanta corralesta juch'uysitusllata rumisituswan wakasniykupaq pirqarqayku.

Chaytaqa ruwayku wakasniyku mirananpaq, Chaymanta onceta puñukanpurqayku"

"K'aspiwan qaywirqa"

"Pintanapaq rosado polvota yakuman jich'aykuspa wakichiyku, chaymanta mamay k'aspisituwan qaywirqa. Chay yakuwantaq millmawan, k'aspisituwan chhalluyku"

"Yakuwan qhallinakuyku"

"Chaymanta yakuwan qhallinakurqayku, chaymanta uywasniykuta quchaman qhatirqayku, yakuta tomachimurqayku"

"Wawraqa uywawan khuchka campopiqa kawsayku" - Ch'ullwamayu, Voces

Tata Isiku Raymimanta

"Tata Isikuqa, trabajador"

Tata

Isiku raymiqa chunka phichqayuq p'unchay mayo killapi ruwakun Taboada comunidadpi, Mizque provincia. Kaypi "Añaskitu" runa masikunawan parlarikuqqa, nawirina?

Zenón Peñarrieta Campero comunidadmanta nin: "Lituspanpa provincia Camperomanta jamuni, Tata Isikuman jamuni, tukuy trabajoypi kallpata qunawanpaq, payqa atiyuniyuq chayniqta adorakuq velata lawrachikuq jamuyku, payqa trabajador ajina kayta munaspa jamuyku, jinallataq wakasta yuntata llak'anaypaq señormanta mañarikuq jamuni, chanta kay jamuq wata llank'ayniy sumaq kananpaq".

Comunarios velata lawrachichkanku tata tata Isikupaq - Taboada - Mizque

"Mañarikuq jamuni"

"Tata San Isidro jina llank'ador kanaypaq jamuni, yachani milagroso kasqanta. Bueyes kapunawanpaq, ajina colorsitus kapunawanpaq trabajanaypaq jina mañarikuq jamuni. Kayman jamunaypaq uk kimsa p'unchayta wakichikurqani -Tata San Isidroman risaq- nispa. Tata San Isidroqa waka chupitasta jap'ichikuptinchiq, waka unquytapis jark'an ninku, manaña wakaspis wañurankuchu sujetan ninku". Nispa Roberto Peñarrieta willariwanchiq.

Ripusaq, waq raymipiñataq tinkurisun. Chaykamallaña.

Qankunag comunidadniykichiypi ima raymikunataq tiyan? Qhipan Añaskitupi lluqsimumanpaq willariwayku.

Misuk'ani comunidadpipis tata Isikuta raymicharinku. Qharisqa, chaypi llank'arinku, nuqayku qhawariyku, chanta cohetesta phatarachirqayku.

Pukllarikuna...

Imas
imas kanman...

¿Imapuni
kanman?

Rintaq jamuntaq
chayllapi puntaq
kanman.

Punch'ayqa
mikhuq
ch'isintaq punuq
sut'yaqtaq takin

Imas imas kanman
phuru, phurulla
kanman
suq, suq nispa
p'ala chakilla
purinman.

Tantay, nuntan
llaptay, nllqatay

Kay imashkunata
"Añaskituman" wakuna
apachimunki, chaymanta
chikllarispa qillqamuyku.

Uk cajonchupi
achikha soldaditas
kanman

Kay misiqá, kay kimsa
q'aytu murq'umanta ukta
aysachkan. Mayqin q'aytu
murq'uta aychkan, allin
qhawaripa tariwaq?
Tariytawanqa chay q'aytu
murq'uta uk muyu ruwaspa
wisk'arpariy.

